

Bir Darbe Girişimi ve Sonuçları Vak'a-i Hayriye

İsmail Asođlu

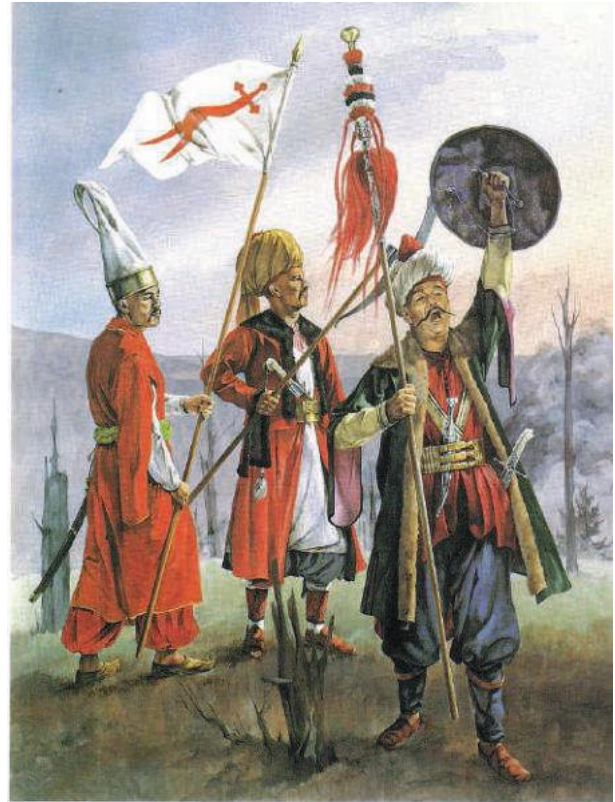
Saray, ulema, bürokrasi, asker, köle, itfaiyeci,
aşçı, avcı, esnaf, kahveci, şairlerin hikâyesi...

Osmanlı İmparatorluğu'nun muvaffakiyetlerinde mühim bir âmil olan Yeniçeri Ocağı I. Murad zamanında teşkil edilir. Bu teşkilât ondan evvel mevcut olup, kâfi gelmemeye başlayan Yaya ve Müsellem'lerin bir derece daha reformize edilmesiyle oluşturulmuştur. Ocağın işleyişi, ocağa asker almadaki kurallar 17. yüzyıl itibariyle bozulmaya başlar, zamanla da nizam ve intizamlarını kaybettikleri gibi uygunsuz hareketler ve isyanlarla memleketin başına bela olduklarından, ocağın kaldırılmasına, "Vak'a-yı Hayriye" (Hayırlı Olay) tâbiri kullanılır olmuştur. Ahmet Cevdet Paşa'nın ifadesiyle "Devlet-i Aliyye'nin kalbinde bir seretan illetine dönüşmüş olan bu ocaktaki disiplinsizlik bütün orduya yansıyor ve savaşlarda başarıya ulaşmayı engelliyordu". Bütün bu sebeplerden dolayı Yeniçeri ordusunun kaldırılması ve yerine yeni bir ordunun kurulması zorunlu hale gelmişti. Yeniçerilerin ilgasına dönük ilk girişimlerden biri II. Osman (1618-22) devrindedir. Ancak padişahın tecrübesiz oluşu ve saray çevresinin etkisi altında oluşundan ıslahat fikri katledilmesiyle sonuçlanmıştır.

Orduya reform yapılmasını zorunlu gören bir diğer padişah ise III. Selim'di (1789-1807). Sultan tahta geçtikten ve Nizâm-ı Cedîd adlı yeni bir askeri teşkilat kurmasından sonra Yeniçerilerin tedirginlikleri artmış sık sık iç huzuru bozmaktan geri kalmamışlardı.

Islahatları ile bilinen III. Selim'in girişimleri özellikle ulemânın ve yeniçeri askerlerinin tepkilerine neden oldu. Sultanın reform amacıyla başlattığı dönüşüm, ülkedeki çıkar gruplarının karşı çıkması sonucu tahtan indirilmesiyle sonuçlandı. Böylece bir Osmanlı padişahı daha yenilik fikirlerinin kurbanı oldu. III. Selim'in ardından II. Mahmud, Fransız İhtilali'nin etkisiyle yetişmiş, o da yenilik fikirlerini amcazâdesi III. Selim'den devralarak 23 yaşında tahta geçmişti. II. Mahmud, ilkin orduyu düzene koymak istemiş ancak yapılacak askeri ıslahatlar konusunda diğer padişahlar gibi aceleci olmamıştır.

Toplumun çeşitli kesimlerinden tepki alacağını bildiğinden, saltanatının ilk yıllarında radikal değişikliklere gitmeyerek, III. Selim'in başlattığı birçok ıslahatı devam ettirmiştir. Aslında askerî ıslahat ve yenilenme, herkesçe kabul edilen bir zaruret idi. Fakat bunun gidebileceği yer veya nihaî sonucu konusunda fikir birliği yoktu. Padişahın talimatıyla, devletin ileri gelenleri, yapılan görüşmelerden sonra, Eşkinici adıyla askeri bir sınıfın kurulmasına karar verdiler. Eşkinici Ocağı; Nizam-ı Cedid veya Sekban-ı Cedid'e benzer bir yapıya sahipti. Ancak Yeniçeri Ocağı'na bağlıydı ve yeniçerilerin hedefindeydi. Yeniçerilerin girişimiyle, yeni askerin ilk talim gününde İstanbul çevresinde ve kahvehanelerinde aleyhte büyük bir propaganda başlatılmıştı. Böylece sarayın ıslahatlarına karşı klasik ihtilâl girişimi yeniden başlamıştı. II. Mahmud döneminde ulemâ devlet erkânı, askerler yapılan ıslahatlara karşıydılar ve bunu açıkça belirtiyorlardı. Yenilikler için alınan fetvalara rağmen yapılan iş kabul görmemişti. Nizam-ı Cedid'in yeniden tesisi, Yeniçeri Ocağı'nın lağvedileceği sözleri isyanın habercisiydi. Yaklaşık bir ay sonra yeniçeriler kazanlarını Etmeydanı'na çıkardılar (15 Haziran 1826).

Bunun üzerine padişah halkı sancak-ı şerif altına çağırdı. Üç bin medrese öğrencisi ve binlerce halk sancağın altına akın akın gelmeye başladı. Asî Yeniçeriler, Saray'a gelmekte olan halkın bir kısmını öldürdülerse de sel gibi gelen halkı durduramadılar. Yeniçerilere yönelik ıslah girişimine karşı padişahın halkın da desteğini alması, yeniçerilerin sonunu getirmişti. Bu olaylar sonucunda yeniçeriler tam manasıyla darmadağın edilmiş, kışlaları yakılarak ortadan kaldırılmıştı. II. Mahmud döneminin en mühim olaylarından biri olan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması (17 Haziran 1826) imparatorluk tarihinde bir dönüm noktasıdır ve kaynaklarda genelde "Hayırlı Olay" olarak bahsedilir. Ocağın kaldırılması gerçekten hayırlı bir olaydır. Çünkü bu ocak, kuruluş ve ilerlemesinden, kanunnamelere dayanan işleyişini kaybederek çıkarlarını gözeten politik bir parti haline gelmişti. Bu vesile ile II. Mahmud, önceki yüzyılın sonunda beri akamete uğrayan yenilenme ve yapılanmanın önündeki en büyük engeli nihayet ortadan kaldırmaya muvaffak olmuştur. Tarihçi Lütüfî, 1826 yılında yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra "Pek çok eski usul ve âdet değişti" diyerek II. Mahmud'un reformist yönüne vurgu yapmıştır.

Kaynakça

- Baykara, Tuncer, "Osmanlı Reformunun İlk Zamanları: Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması ve İlk Tatbikat" Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, s. 1.
- Beydilli, Kemal, "Vak a-i Hayriye" DİA, Cilt: 42, TDV Yayınları, Ankara 2002.
- _____, "Yeniçeriler", DİA, Cilt: 43, TDV Yayınları, Ankara 2013.
- Elibol, Ahmet, "Yeniçeriler ve İktidar Bağlamında Osmanlı Sisteminin Dönüşümü" Akademik Bakış, Cilt 3, Sayı 5, 2009, s. 36.
- Gül, Emre, "Yeniçeri Temizliğinin Günlüğü: Üss-i Zafer", <http://www.dunyabulteni.net/haber/198251/yeniceri-temizligi-nin-gunlugu-uss-i-zafer>
- Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, Cilt: 5, 8. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- Karpat, Kemal, Osmanlı Nüfusu 1830-1914, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- Karta, Nurullah, "Sultan III. Selim Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik Durumu ve Alınan Tedbirler", İÜSBD, Sayı/No: 6, s. 46.
- Kurt, Yılmaz, "Vak a-i Hayriye'den 15 Temmuz Darbe Girişimine", <http://sonsoz.com.tr/vak%CA%BFa-i-hayriyeden-15-temmuz-darbe-girisimine/>
- Özcan, Abdülkadir, "Eşkinçi Ocağı", DİA, Cilt: 11, TDV Yayınları Ankara 1995.
- _____, "II. Mahmud ve Reformları Hakkında Bazı Gözlemler", Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: 10, Sayı 1, s. 13.
- Özcan, Tuğrul, Sosyal ve Ekonomik Etkileri Açısından 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı, Yason Yayıncılık, Birinci Basım, Ankara 2014.
- Pakalın, Mehmet Zeki, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 3, Millî Eğitim Basım Evi, Ankara 1983.
- Sezer, Hamiyet, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışının Taşradaki Yansıması, (1826-1827)" Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı: 30, Cilt: 19, s. 215.
- Ülker, Necmi, "Yeniçeri Ocağı'nın İlgası Öncesi İzmir'deki Asayişin Bozukluğuna Dair Belge" Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 27.
- Ünal, Uğur, "İdari ve Sosyal Alanlarda Nizâm-ı Cedid Çabaları", OTAM, Sayı: 14, s. 289.